

Naučení vezíra Ptahhotepa

Naučení Ptahhotepa představuje nejrozsáhlejší a nejdůležitější dochované literární dílo Staré říše (2640 - 2155 př. Kr.). Jako autor je uveden Ptahhotep, který měl zastávat nejvyšší státní funkce za vlády předposledního panovníka 5. dynastie Džedkarea Iseho (přibližně 2350 - 2310 př. Kr.). První ministr - vezír Ptahhotep je z této doby také skutečně doložen: jeho krásně zdobená hrobka se nachází v Sakkáře (slavný francouzský egyptolog Auguste Mariette jí dal číslo D 62). I když ovšem ztotožnění obou Ptahhotepů není zcela jisté, text naučení - soudě podle obsahu a srovnání s jinými egyptskými naučeními - pochází bezpečně ze Staré říše.

Na začátku naučení se obrací vezír Ptahhotep na vládce Džedkarea Iseho s prosbou, aby jmenoval Ptahhotepova syna otcovým nástupcem v úřadě. Panovník souhlasí, ale žádá, aby Ptahhotep předal svému synovi všechny své zkušenosti. A tak stodesetiletý Ptahhotep v 37 kapitolách dává synovi rady, jak se chovat v určitých situacích jak v oblasti společenského života, tak i v některých záležitostech života soukromého a rodinného. Učí ho, jak je třeba mluvit při různých příležitostech, jak mluvit s nadřízeným, podřízeným a s přítelem a kdy je lépe mlčet. Nabádá ho k pravdomluvnosti, sebeovládání, spravedlnosti, skromnosti, poctivosti, trpělivosti, štedrosti a konání dobrých skutků a varuje ho před pýchou, závistí, chlubitostí, intrikami a touhou po majetku. Vede ho k lásce k bohu a věrnosti k panovníkovi. Oženit se má až po dosažení postavení a má milovat svou ženu. Často však mají Ptahhotepovy rady utilitaristický ráz, neboť sledují spíše trvalý osobní úspěch a prospěch než morální ideál. Jeho naučení, které bylo písemně tradováno - i když se ho žáci v písařských školách museli učit také z paměti - sledovalo jako hlavní cíl výchovu dvořana, vysokého úředníka oddaného panovníkovi, podle potřeb státu.

Úplný text Ptahhotepova naučení je zaznamenán hieratickým písmem na Prisseově papyru, zvaném „nejstarší kniha světa“ a uloženém v pařížské Národní knihovně. Jde o pozdější opis, který byl pořízen někdy okolo roku 2000 př. Kr. Další, avšak neúplné kopie se zachovaly na třech papyrech, pěti ostrakách a jedné tabulce.

Prisseův papyrus byl poprvé uveřejněn v publikaci: G. Jéquier, *Le Papyrus Prisse et ses variantes*, Paris 1911. Tento překlad se opírá o následující vydání textu: Z. Žába, *Les maximes de Ptahhotep*, Prague 1956. Dosud byly zveřejněny tři české překlady Ptahhotepova naučení: F. Lexa, *Obecné mravní nauky staroegyptské*, sv. 2, Praha 1928, s. 19 - 46;

- (1) Začátek naučení, které sepsal
šlechtic a kníže, bohem milovaný boží otec,
jenž vyslychá v šesti velkých soudních dvorech,
ústa, která přinášejí celé zemi spokojenost,
(5) starosta a vezír Ptahhotep /1/. Říká
Veličenstvu krále Horního a Dolního Egypta Isesimu:

- „Vládče, můj pane!
Přišlo stáří, dostavila se slabost,
tělo nemá sil a objevila se bezmocnost.
(10) Člověk spí celé dny jako dítě.
Síla zmizela a mysl je znavená.
Ústa mlčí, neboť už nemohou mluvit,
oči jsou slabé, uši nedoslýchavé.
Člověk spí a celé dny naříká,
(15) je zapomnětlivý a nepamatuje se ani na včerejšek.
Kosti stále bolí.
Dobré se změnilo ve špatné,
všechna chuť zmizela.
To, co přináší stáří lidem,
(20) je v každém ohledu zlé.
Nos je ucpaný a už nemůže dýchat,
obtížné je stát i sedět.

- Kéž se přikáže tomuto služebníku /2/, aby si vytvořil oporu stáří;
kéž může na mé místo nastoupit můj syn!
(25) Vychovám ho podle výroků (dávných) posluchačů:
(podle) rad předků,
kteří naslouchali (samotným) bohům.
Kéž se pro tebe učiní totéž,
kéž zmizí nesváry mezi lidmi
(30) a Oba břehy /3/ ti slouží!"
Pak Veličenstvo tohoto boha /4/ řekl:
„Vychovej ho tedy podle dávných výroků,
dříve než se odebereš k odpočinku:
pak se stane vzorem pro děti hodnostářů.
(35) Bude mu vlastní poslušnost a názory toho, kdo k němu promlouvá.
Nikdo se přece nenarodil učený!"

Začátek dokonalé řeči,
kterou pronesl šlechtic a kníže,
bohem milovaný boží otec,

- (40) nejstarší vlastní syn krále,
jenž vyslychá v šesti velkých soudních dvorech,
ústa, která přinášejí celé zemi spokojenost,
starosta a vezír Ptahhotep. Promlouvá,
aby neznalému poskytl vědění
- (45) a zásady dokonalé řeči
ku prospěchu toho, kdo poslouchá,
a ke škodě toho, kdo se protiví.
Říká svému synovi Ptahhotepovi Mladšímu:

- Nebud' pyšný na své vědění
- (50) a nespolehej se na to, že jsi znalec,
nýbrž rad' se s neznalým stejně jako s mudrcem.
Hranic umění nelze totiž dosáhnout
a není umělce, který by byl vybaven dokonalostí!
Ačkoli je dokonalá řeč skrytější než malachit /5/,
(55) lze ji najít i u otrokyň drtících obilí.

- Když se utkáš s řečníkem,
který je schopný a předčí tě,
pozvedni ruce a skloň se.
Napadneš-li ho, nebudeš se s ním moci vůbec srovnat.
- (60) On sám však utrpí tím, co špatného řekne.
Nebudeš-li mu odporovat, když mluví,
pak právě on bude označen za neznalého.
Tvé sebeovládání tak vyváží jeho převahu.

- Když se utkáš s řečníkem,
(65) který je s tebou na stejné úrovni,
pak ho můžeš překonat takto:
nemlč, když mluví špatně.
Posluchači pak budou o něm hodně hovořit
a tvé jméno budou mít hodnostáři ve vážnosti.

- (70) Když se utkáš s řečníkem,
který je slabý a nevyrovná se ti,
nenapadej ho, vždyť víš, že má potíže.
Nech ho být a on se sám vytrestá.
Neodpovídej mu jen proto, aby sis ulehčil,
(75) aby ses mu pomstil za to, že je proti tobě.
Podlý je ten, kdo ničí člověka slabého rozumu.
Stejně bude nadále dělat to, co chce,
avšak ty ho překonáš díky odporu hodnostářů.

- Jsi-li mužem na vedoucím místě,
 (80) jenž řídí osudy mnoha lidí,
 snaž se, aby každý (tvůj) čin byl tak dokonalý,
 až v tvém jednání nebude ani (stopy po) bezpráví.
 Spravedlnost je nádherná a její působivost trvalá,
 nemění se od doby svého stvořitele.
- (85) Ačkoli je vždy trestán ten, jenž nedbá jejích zákonů,
 nevzdělanému člověku je to přesto vzdálené.
 Zločin sice někdy přináší bohatství,
 ale podlost nikdy nedospěje přístavu.
 Nakonec zůstane stejně jen spravedlnost,
 (90) takže člověk může říci: „Je to majetek mého otce!“

- Nevzbuzuj v lidech hrůzu,
 neboť za to bůh trestá.
 Člověk si řekne: „Vezmu něco jinému,"
 místo aby si řekl: „Chtěl bych mít vyšší postavení."
 (95) Člověk si pomyslí: „Chtěl bych něco získat při pouhém ležení v posteli,"
 místo aby ho napadlo: „Chtěl bych něčeho dosáhnout svým vlastním
 příčiněním."
 Člověk si také řekne: „Chtěl bych se nasytit tak a tak,"
 přičemž nemá ani chléb od hodnostáře.
 Člověk si rovněž řekne: „Zbohatnu,"
 (100) a nakonec je nucen dát svůj majetek tomu, koho ani nezná.
 Nikdy není dobré nahánět lidem hrůzu;
 pouze to, co bůh přikáže, se uskuteční.
 Proto usiluj žít uspokojen:
 vždyť se stejně dostaví jen to, co bohové sami poskytnou.
- (105) Když jsi hostem
 u stolu někoho významnějšího, než jsi sám,
 pak si vezmi, co ti dává, ať je to cokoli.
 Nedívej se na to, co je před ním,
 ale vždy jen na to, co je před tebou.
- (110) Neprobodávej ho častými pohledy,
 neboť je mu nepříjemné být takto obtěžován.
 Skloň hlavu, když k tobě mluví,
 a mluv jen tehdy, když tě vybídne.
 Směj se až poté, když se zasmál on;
 (115) to mu bude velice příjemné.
 Tvé chování tak dobře zapůsobí,
 neboť nelze vědět, co ho právě tíží.
 Když velmož sedí u jídla,
 jeho nálada závisí na jeho libovůli.
- (120) Velmož obdarovává toho, kdo není dotěrný;
 je to jeho duch, jenž rozdává (plnými) rukama.

Chléb se jí z vůle boží -
to je pravidlo nadcházejícího dne -,
a jen hlupák by se cítil ukřivděn.

- (125) Jestliže jsi důvěrníkem,
kterého posílá jeden velmož k druhému,
buď při poselství naprosto spolehlivý
a vyříd' příkaz tak, jak byl vysloven.
Nezamlčuj nic z toho, co bylo řečeno,
(130) a střež se, byť jedinkrát, něco zapomenout!
Drž se pravdy, ale nepřeháněj ji.
Prudké výlevy srdce dále nešiř.
Vyvaruj se pomlouvání,
kterým bys popudil jednoho velmože proti druhému.
(135) Nemluv vůbec o nikom,
ani o vznešeném, ani o prostém - vždyť je to ohavné!

Jestliže oráš a máš na poli úrodu
a bůh ti ji ještě zvětšuje,
nechvástej se

- (140) a nepovyšuj se nad toho, kdo nemá nic.
Mlč před svými sousedy.
Lidé mají úctu jen před zdrženlivým
a člověk pevné povahy, který je navíc bohatý,
se prosazuje ve správě jako krokodýl.
(145) Uspokojuj se po celý život
a nedělej více, než se ti přikazuje:
nezkracuj tak dobu určenou zábavě.
Přestaň se trápit domácností.
Mnohý otec (obdařený dětmi) má jen soužení
(150) a (leckterá bezdětná) žena bývá šťastnější než (mnohá) matka.

Jsi-li prostý, ale sloužíš znamenitému muži,
jehož postavení u boha je dobré,
(muži), o němž víš, že byl dříve také prostým člověkem,
tu se nad něho nepovyšuj

- (155) kvůli tomu, co o něm víš z jeho minulosti.
Naopak, cti ho pro to, čeho dosáhl,
neboť majetek se nedostavuje sám od sebe.
Je to (boží) zákon pro ty, kteří po něm touží.
Pokud jde o jeho bohatství, je třeba ho mít ve vážnosti,
(160) neboť je to bůh, jenž propůjčuje dokonalost.
Chrání (znamenitého muže) i ve spánku.

- Jestliže jsi vynikajícím mužem,
založ si domácnost
a zplod' syna, aby sis naklonil boha.
- (165) Je-li tu a je řádný,
řídí se tvými radami,
jeho úmysly prospívají tvému domu
a náležitě pečuje o tvůj majetek,
pak pro něho konej všechno dobré:
- (170) je to vskutku tvůj syn, dítě tvého ducha.
Neodvracej proto od něho své srdce.
Avšak jestliže odmítavající potomek
nedodrží tvé pokyny a nedbá jich,
neřídí se tvými radami,
- (175) jeho úmysly škodí tvému domu,
vzpírá se všemu, co jsi řekl,
jeho ústa pokračují ve zlých výrazech
a neuvědomuje si, že nic nemá,
pak ho vyžeň, neboť to není tvůj syn -
- (180) vůbec se ti nenarodil.
Udělej z něho pouhého sluhu: to přesně odpovídá jeho
řeči.
Vždyť je jedním z těch, které bohové zavrhli,
tím, kterého bůh zničil již v (matčině) těle!
Nezabloudí ten, kterého vedou (bohové),
- (185) a nenajde převoz ten, kterému neposkytlí loď.
- Jestliže jsi v předsíni (přijímací místnosti),
stůj nebo sed', jak ti přísluší
a jak ti bylo hned prvního dne uloženo.
Nezanechávej to; vyhni se tomu, abys musel být vykázán.
- (190) Volný vstup má jen ten, koho přivádí uvaděč,
a zrak důvěrníka, jenž vyvolává (čekající), je pronikavý.
Předsíň (přijímací místnost) se řídí pravidly
a na všechno jsou zde předpisy.
Jenom bůh poskytuje vyšší místo
- (195) a povyšuje člověka;
nedostává se přednosti tomu, kdo užívá loktů.
- Jestliže pracuješ s lidmi,
opatři si důvěryhodné spolupracovníky.
Důvěryhodnost prospívá tvému jménu.
- (200) Jen ten, kdo ovládá svou chtivost,
zvládne všechno ostatní, neboť si může říci: „Kéž
bych věděl!“
Až se stane vedoucím,
jeho dobrá pověst bude odpovídat vážnosti, již se

- bude těšit,
a navíc vše ovládne díky svému bohatství.
- (205) Tvé jméno bude dobré a nikdo tě nepomluví,
tvé tělo bude dobře živené,
tvoje tvář bude nakloněna lidem, kteří tě obklopí,
a i za zády tě budou chválit.
Jestliže se však srdce zmocní chtivost,
- (210) ocitne se na scetí.
Pohrdání vystřídá náklonnost; tělo vyschne
a mysl se zatvrdí
počínáním vlastního srdce.
Bůh činí lidské srdce velkomyslným,
- (215) avšak kdo naslouchá své chtivosti, je nepřítel.
- Vyříd' poselství, aniž bys cokoli zamlčel,
a v poradním sboru svého pána přispěj i radou.
Jestliže (příjemce poselství) stále říká „Ne!“
není to pro posla, který vyřizuje poselství, nijak zlé.
- (220) Nedá se mu ovšem odpovědět: „Kdopak ví?“
Jen ten, kdo odporuje poslově zprávě, chybuje.
Jestliže (příjemce poselství) hodlá posla (za jeho zprávu dokonce)
potrestat,
má se tento odmlčet slovy: „Domluvil jsem.“
- Jsi-li vedoucím úředníkem,
(225) pak oznamuj svá rozhodnutí již na (svých služebních)
cestách.
Prosazuj svá rozhodnutí, třebaže budou neobvyklá;
vždy ovšem pamatuj na dny, které teprve přijdou.
Neštěstí se většinou nedostavuje uprostřed poct,
avšak když se znenadání vynoří krokodýl,
- (230) je tu rázem i neoblíbenost.
(Zkrátka) plň své povinnosti!
- Jsi-li tím, jemuž se předkládají žádosti,
trpělivě vyslechni slova žadatele.
Neodmítni ho dříve, než si uleví,
(235) než řekne to, co chtěl povědět.
Pro žadatele má větší cenu, když se ochotně vyslyší jeho
řeč,
než když se splní to, kvůli čemu přišel.
Raduje se potom více než kterýkoli jiný žadatel,
jemuž se splní to, o co žádal.
- (240) Srdce těší, když se říká pravda.
O tom, jenž odmítá žadatele,
se říká: „Proč to udělal?“

Bohyně pravdy a spravedlnosti Maat s pštrosím perem na hlavě propůjčuje věčný život vládci Setchimu I.

Zádušní kněz přináší jako oběť duchu zemřelého telátko.

Jestliže si přeješ, aby tvé poměry byly dobré,
chraň se všeho zlého.

- (245) Střez se touhy po zisku,
neboť je to zlá, nevyléčitelná nemoc,
která zbavuje jakékoli důvěry.
Roztrpčuje přítele,
odcizuje spolehlivého člověka a (jeho) pána,
(250) rozděljuje otce a matky
a vyhání manželku od jejího muže.
Je to pytel plný všeho odporného,
snůška veškerého zla.
Přežívá jen ten, jehož cesty jsou přímé.
(255) Ten, jenž správně řídí své kroky,
může získat i majetek,
zatímco ziskuchtivý nebude mít ani hrobku.

Nelačni po majetku, když se dělí,
nežádej ani to, co ti nepatří.

- (260) Neusiluj o to, co chtějí příbuzní.
Požadavek mírného člověka se odmítá hůře než (požadavek) hrubce.
Ubohý je ten, kdo se musí (kvůli takovému sporu) vyhýbat příbuzným:
nezbývá mu potom žádná útěcha.
I maličkost, jíž se někdo zmocní (neprávem),
(265) učiní z rozvážného člověka hašteřivce.

Jestliže si přeješ zachovat přátelství
v domě, do něhož vstupuješ
jako syn, bratr /6/ nebo přítel
- ať už jsi v jakémkoli postavení -,

- (270) chraň se tam sblížit s ženami!
Není to k tomu vhodné místo.
Muže vzruší tělo lesknoucí se jako fajáns /7/ -
ta se však může rychle změnit v karneol /8/.
Chvilé pomíjívá jako sen
(275) a přinese jen smrt:
pozdě člověk zjistí svou lehkovážnost.
Muž se tak vzdává tisíce (důležitějších) věcí;
nic tím nezíská.
Nepřítel je ten, kdo nabádá k něčemu takovému.
(280) A pokud se k tomu někdo přesto odhodlává,
svědomí ho zastaví.
Nedělej to - vždyť je to hnusné! -
a ušetříš si neustálé trápení.
Ten, kdo odolá touze,
(285) uspěje ve všem.

Obdarovávej přítele tím, co jsi získal,

- neboť se to dostavilo stejně jen díky boží přízni.
O tom, kdo svým přátelům nic nedá,
se říká: „Je to sobec!“
- (290) Správná je duše, která obdarovává.
Nikdo nezná úmysl (boha) - jen On zná zítřek.
Když se dostaví neštěstí,
pak pouze přátelé řeknou: „Buď vítán!“
Jako cizímu se člověku ničeho nedostane;
- (295) v nouzi se lze uchýlit jen k důvěrným přátelům.
- Jestliže jsi už vynikl, založ si domácnost.
Miluj svou ženu horoucně, jak se sluší.
Živ ji a oblékej;
vonné masti jsou lékem pro její tělo.
- (300) Čiň ji šťastnou po celý svůj život;
vždyť je prospěšná svému pánu jako pole.
Nepoháněj ji před soud
ani se na ní nedopouštěj násilí.
Žena, která jedná (bezprostředně podle) toho, co viděla,
je jako bouře:
- (305) proto ji raději drž doma
a uklidňuj ji.
Když ji zapudíš, přinese to jen slzy.
Ona nabízí své ženství
a (sama za to) očekává (dobré) zaopatření.
- (310) Pomluvy neopakuj
a ani jim nenaslouchej -
vycházejí jen z (lidské) nevyrovnanosti.
Opakuj jen to, co jsi sám viděl, a ne to, co jsi jen
slyšel.
Pokud jde o něco bezvýznamného, nemluv o tom vůbec;
- (315) hle, tvůj posluchač to pak ocení.
Je přikázáno zamezit pomluvám -
kdo však toto prosazuje, bývá neoblíben stejně jako
tento příkaz.
Hle, trestem je, že pomluva je jako sen;
člověk s ní musí bojovat!
- (320) Jestliže jsi vynikajícím mužem,
který zasedá v poradní síni svého pána,
hlídej si ústa a ovládej se.
Mlč - je to užitečnější než jen tlachat.
Mluv jen tehdy, když si seš naprosto jist.
- (325) V poradní síni má mluvit jen (opravdový) mistr.
Řeč je obtížnější než jakákoli jiná práce;

řešení má navrhnout jen ten, kdo (otázku skutečně)
vyřešil.

- (330) Neobtěžuj velmože, když je zaměstnán,
nerozněcuj hněv člověka zatíženého (úkoly).
Neruš ho, aby jeho duše měla klid -
pak také bude vlídný k tomu, kdo se na něho obrací,
a po hněvu se jeho tvář k tobě přikloní.
Tvá duše se dočká odměny,
(335) zatímco nevlídnost stihne tvé odpůrce.
(Vlastní) duše je to, co vyvolává oblibu.

- Jestliže máš moc, získej si vážnost
věděním a klidným projevem.
Rozkazy dávej jen tehdy, když to vyžaduje situace:
(340) unáhlený člověk snadno upadne do neštěstí.
Nepovyšuj se, abys nebyl ponížen;
nebuď zaražený, abys za to nebyl kárán.
Když máš odpovídat rozvášněnému člověku,
raději se otoč a ovládni se.
(345) Vzplanutí rozvášněného muže jen roste,
avšak když přijde přívětivý člověk, má před sebou
volnou cestu.

- Tomu, kdo je po celý den mrzutý,
nikdo nepřipraví šťastný okamžik,
zatímco tomu, kdo je zase po celý den rozverný,
(350) není nikdo schopen udržet ani pořádek v domě.
Cíle se dosáhne podle toho, jak se vesluje:
když špatně, uspěje jiný.
Kdo vyhoví své touze, získá moc.

- Poučuj velmože o tom, co je mu prospěšné,
(355) a starej se o to, aby se těšil obliby u lidí
a aby jeho vědění bylo k užitku jeho pánovi:
pak se ti také od něho dostane obživy.
Žaludek vysoce ctěného bude nasycen
a tudíž i tvoje záda budou oblečena.
(360) Budeš mít jeho přízeň, což prospěje tvému domu.
I tvůj milovaný nadřizený
bude díky tomu naživu a vždy tě bude vítat.
Náklonnost k tobě bude pociťovat každý,
kdo si tě oblíbí.
(365) Je to duch člověka, který toto rád slyší.

Jestliže působíš jako pomocník člena soudního sboru
a jsi vyslán, abys sjednal klid,

vždy ochraňuj nestrannost práva.
Když mluvíš, nebuď vůči nikomu zaujatý.

- (370) Chraň se, aby soupeř nemusel před soudem prohlásit:
„Soudci, on překrucuje smysl a nadržuje!“
a aby případ ještě nevyústil v proces (s tebou).

Jestliže tě nějaký případ rozhněvá,
zachovej nadále přízeň (zúčastněnému) člověku pro jeho přímost.

- (375) Přeji to a už na to nemyslí,
neboť druhý (?) den ti (onen člověk) nic ani nenaznačí.

Jestliže jsi dosáhl vysokého postavení, ačkoli jsi
předtím byl ubohý,
a jestliže jsi nabyl majetku, ačkoli jsi předtím měl
nouzi,
v městě, které znáš

- (380) a které dobře ví, jak se ti kdysi vedlo,
nepovyšuj se pro své bohatství,
jehož se ti dostalo jen jako božího daru.
Tehdy nezaostaneš za tím,
jemuž se dostalo téhož.

- (385) Skláněj se před svým představeným,
jenž ti je nadřizen v paláci,
a pak také tvůj dům bude trvat díky jeho majetku
a tvůj plat bude v nejlepším pořádku.
Zle je tomu, kdo odporuje svému představenému,

- (390) neboť člověk žije jen z jeho milosti.
Paže se nezkřiví neustálým zdravením.
Neolupuj dům svých sousedů
a nepřivlastňuj si nic z toho, co patří tvému bližnímu,
aby tě neudal ještě dříve, než mě vůbec stačíš
poslechnout.

- (395) Závist je mukou srdce.
Když se to (soused) doví, stane se (tvým) odpůrcem,
a mít protivníka nablízku je zlé.

Nesoulož s chlapcem;
vždyť víš, že zavržené by se mu stalo nutností
(400) a že by jeho nitro nemělo nikdy klid.
Ať proto nemusí trávit noc
konáním zavrženého, aby se ukojil
a uhasil touhu. /9/

- (405) Chceš-li poznat povahu přítele,
nevypytávej se na něho, ale jdi k němu

a jedne s ním sám,
dokud si jím nebudeš naprosto jist.
Po určité době s ním znovu pohovoř,
vyzvi ho k rozhovoru.

- (410) Jestliže mu nadále uniká to, o čem se mohl přesvědčit,
a dělá to, co tě pohoršuje,
chovej se k němu přesto přátelsky a nenapadej ho.
Ovládni se; když se mu snažíš věc vysvětlit,
neodpovídej mu zlostně.
- (415) Nestraň se ho tedy, ani se mu nevnucuj.
Jistě dojde i na něho:
člověk neunikne tvůrci svého osudu!

Buď štedrý po celý život.
Cokoli se vydá ze sýpky, nemá se už vracet.

- (420) Po chlebu, který se rozdává, lidé nejvíce touží.
Člověk s prázdným žaludkem se stává žalobcem,
ukřivděný protivníkem.
Takového člověka si nevybírej za důvěrníka.
Laskavost je nejlepší vzpomínkou na muže
- (425) v dobách po jeho odchodu z úřadu.

Měj uznání ke svým nástupcům a povede se ti dobře.
Nebuď skoupý ke svým přátelům:
vždyť jsou jako úrodná pole, která má člověk zavlažovat,
jsou nad všechny jeho poklady!

- (430) To, co patří jednomu, má patřit i druhému.
Chování syna má přinášet užitek i otci;
dobrá povaha zůstává v živé paměti.

Trestej okamžitě a tvrdě,
aby potlačení zla působilo jako odstrašující příklad.

- (435) Zločin nedostatečně potrestaný
změní postiženého v odpůrce.

Jestliže se oženíš se spokojenou (?) ženou,
která je veselá a chvalně známá svým spoluobčanům,
takže spojuje obě tyto vlastnosti

- (440) a dovede si vážit (každé) chvíle,
nezapuzuj ji, ale živ ji,
aby se stále smála.
Vždyť veselá žena poskytuje vyrovnanost.

Jestliže budeš poslouchat to, co jsem ti řekl,
uskuteční se všechny tvé záměry.
Jejich velikost bude spočívat v pravdivosti.

(445)

- Památka na ně se bude šířit ústy lidí
pro jejich znamenitost.
Každou z těchto rad je třeba dále šířit:
- (450) pak v této zemi nikdy nezanikne
a její dodržování bude přinášet dobro;
hodnostáři se jí budou řídit.
Je to naučení o tom, jak mluvit, určené potomkům.
Kdo poslechne, stane se znalcem, jenž umí naslouchat.
- (455) Je správné mluvit k potomku, jenž poslechne.
Jestliže vykoná dobrý skutek muž na vedoucím místě,
zůstane dobrodincem navěky
a všechna jeho moudrost přetrvá navždy.
Mudrci, jenž neustále pečují o svůj rozum,
(460) se povede na zemi dobře.
Moudrý člověk se pozná podle toho, co ví,
ušlechtilý podle dobrých skutků.
Jeho svědomí a jazyk jsou v rovnováze,
jeho rty se vyjadřují přesně, když mluví,
(465) jeho oči sledují
a uši naslouchají tomu, co je užitečné pro jeho syna.
Kdo jedná spravedlivě, je prost lži.
- Poslouchat je užitečné synovi, jenž umí být poslušný.
Cokoli posluchač slyší, proniká jím,
(470) takže se z něho stává poslušný muž.
Řádně poslouchat znamená správně mluvit
a ten, jenž poslouchá, má vše potřebné:
z poslušnosti má poslušný jen užitek.
Poslušnost je nejlepší ze všeho,
(475) protože vede k oblibě.
Jak je dobré, když syn přijme, co mu otec řekne:
tím se sám dočká stáří!
Bůh miluje toho, kdo poslouchá;
kdo však neposlouchá, toho zavrhne.
- (480) Je to rozum, jenž svého majitele
činí poslušným nebo neposlušným;
rozum tedy přináší člověku život, svěžest a zdraví.
Každý slyší to, co se řekne,
ale jen ten, kdo chce poslechnout, učiní, co se řekne.
- (485) Jak je dobré, když syn poslouchá svého otce,
a jak se pak raduje ten, jemuž se řekne:
„Syn je dobrý, neboť je nadán poslušností.“
Poslušný muž, o němž lze toto prohlásit,
je naprosto dokonalý
(490) a jeho otec si ho váží.

Památka na něj bude žít v ústech lidí,
kteří jsou na zemi, i těch, kteří teprve přijdou.

Když se syn řídí radami svého otce,
žádný z jeho záměrů se nepokazí.

- (495) Musíš ze svého syna vychovat poslušného muže,
který bude vynikat v očích hodnostářů,
bude řídit svá ústa podle toho, co se mu řeklo,
a bude pokládán za poslušného.

- (500) Vyniká takový syn, jehož činy jsou znamenité,
zatímco k bloudění je odsouzen ten, jenž neposlouchá.
Moudrý muž vstává ke svému prospěchu brzo,
kdežto hlupák zůstává jako omráčený.

Hlupák, který nechce poslouchat,
nic nedokáže.

- (505) Vědění pokládá za neznalost
a užitečné věci za škodlivé.

Všechno dělá obráceně,
takže musí být denně kárán.
Žije z toho, na co se umírá -

- (510) překrucovat řeč je totiž jeho chlebem.
Jeho vlastnosti jsou hodnostářům dobře známy
a denně (o něm) také opakují: „Žijící mrtvý.“
Lidé ho zcela pomíjí
kvůli neštěstí, jež ho denně provází.

- (515) Poslušný syn je služebníkem Horovým /10/
a daří se mu dobře, teprve když uposlechl.
Až zestárne a nabyde úcty,
podobně promluví i ke svým dětem
a obnoví tak naučení svého otce.

- (520) Každý vychovává podle svých zkušeností
a promlouvá k dětem,
aby i ony to mohly jednou sdělit svým potomkům.
Jdi proto příkladem a nedopouštěj se chyb.
Obnov pravdu v životě svých dětí,

- (525) jakmile by první z nich přišlo se lží.
Pak lidé, kteří je budou pozorovat, řeknou:
„Jsou vskutku takové jako on!“
a lidé, kteří je uslyší, rovněž řeknou:
„Jsou právě takové jako on!“

- (530) Všichni lidé poznají,
že (poslušné děti) dovedou uspokojit davy
a že bez nich se žádné bohatství nedostaví.

Neříkej nikdy jednou to a podruhé ono
a nezaměňuj jedno s druhým.

- (535) Sřez se zaplést do svých vlastních slov;
dbej, aby moudrý člověk neřekl:
„Poslyš, chceš-li žít v ústech posluchačů,
pak mluv jen tehdy, když sis osvojil řečnické umění.“
Mluv tedy, jen když to dokonale ovládáš;
(540) teprve potom se zdaří každý tvůj plán.

Skrývej své smýšlení a ovládej svá ústa
a pak se prosadíš mezi hodnostáři.
Buď svědomitý vůči svému pánu
a jednej tak, aby se mu mohlo říci: „Je to syn toho a toho,”

- (545) a aby se mohlo říci těm, kteří poslouchají:
„Šťastný může být ten, kdo ho zplodil!“
Buď rozvážný, kdykoli mluvíš,
a říkej jen to, co je podstatné,
aby hodnostáři, kteří naslouchají, řekli:
(550) „Jak krásné je to, co vychází z jeho úst!“

Jednej tak, aby tvůj pán o tobě říkal:
„Jak dobrý je ten, kterého vychoval otec,
z něhož vzešel!

- Sdělil mu vše, co bylo v jeho nitru,
(555) a (syn) vykonal ještě více, než mu řekl.“
Hle, dobrý syn - tento dar boží
dělá ještě více, než mu přikázal jeho pán!
Koná spravedlnost
a jeho kroky řídí svědomí.

- (560) Když dosáhneš mého postavení ve zdraví
a za úplné spokojenosti krále ve všem, cos vykonal,
strávíš ještě dlouhá léta života.
Není toho málo, co jsem na zemi vykonal;
dostalo se mi sto deseti let /11/ života
(565) jako královského daru
a dočkal jsem se větších poct než moji předchůdci,
neboť jsem pro krále konal spravedlnost
až k (prahu) sídla blaženosti /12/.

-
- 11/ *Ptahhotep - překlad tohoto jména zní „Ptah je spokojený“. Ptah byl uctíván jako bůh stvořitel v sídelním městě Staré říše Mennoferu. Byl ochráncem řemeslníků a umělců. Boha Ptaha vždy znázorňovali v lidské podobě.*
- 12/ *Rozumí se : mně samému.*
- 13/ *„Oba břehy“ označují Egypt.*
- 14/ *Bohem se v tomto naučení míní většinou panovník - „bůh žijící na zemi“.*
- 15/ *Malachit byl oblíbeným nerostem Egyptanů. Jeho naleziště jsou na Sínajském poloostrově.*
- 16/ *„Syn“ označuje člověka níže postaveného, zatímco „bratr“ člověka na stejné společenské úrovni.*
- 17/ *Ve starém Egyptě běžný materiál, jehož základem byl bílý křemitý písek, který pokrývala modrá nebo zelená glazura. Z fajánce se zhotovovaly sošky, nádoby, amulety, dlaždice a korálky.*
- 18/ *Nerost karneol se používal v klenotnictví. Zde se míní jeho červená barva symbolizující krev, násilí a zlo.*
- 19/ *Tato zajímavá pasáž, naprosto ojedinělá ve staroegyptských textech, varuje před provozováním homosexuálních styků.*
- 110/ *Hor jako bůh nebe byl jedním z nejvýznamnějších egyptských božstev. Býval znázorňován v podobě sokola. Často s ním ztotožňovali žijícího panovníka.*
- 111/ *Sto deset let bylo v Egyptě považováno za ideální lidský věk.*
- 112/ *„Sídlem blaženosti“ je hrobka a v přeneseném významu též onen svět a posmrtný život.*